

ЛАРИСА СЕМЕНОВСЬКА
(Полтава)

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ (1958-1983 РР.)

Розкрито розвиток політехнічного вчення у вітчизняній педагогічній теорії 1958-1983 рр. в контексті аналізу широкого спектру наукових питань (організація виробничого навчання та продуктивної праці школярів, реалізація політехнічного навчання учнів як фактора інтеграції загальної і професійної освіти, забезпечення взаємозв'язку між науковими знаннями та працею).

Ключові слова: політехнізм, професіоналізація, підготовка до практичної діяльності, політехнічне навчання, продуктивна праця, виробниче навчання, народне господарство.

Кардинальне реформування системи освіти в Україні, зумовлене сучасними глобалізаційними й інтегративними світовими процесами в політичній, економічній, соціокультурній та духовно-моральній сферах життя людини, значною мірою зумовлює актуальність обґрунтування інноваційних підходів до розвитку загальноосвітньої школи. Значну роль у вирішенні цього питання відіграє вивчення й осмислення в контексті новітніх умов вітчизняної культурно-педагогічної спадщини, оскільки врахування досвіду попередніх поколінь дозволяє, по-перше, глибоко дослідити освітні проблеми сьогодення, по-друге, свідомо підійти до визначення ефективних шляхів удосконалення шкільної практики.

Уважаємо, що в наш час значний науковий інтерес становить політехнічне вчення, оскільки його розробка була пов'язана з вирішенням широкого спектру наукових питань на тлі запровадження загальної середньої освіти в 1958-1983 рр. Тож метою нашого дослідження є аналіз сукупності теоретичних проблем реалізації ідеї політехнізму у вітчизняній педагогічній теорії означеного періоду.

Специфіка розвитку наукових основ політехнічної освіти школярів у 50-80 рр. ХХ ст. розглянуто в ґрунтовних історико-педагогічних працях авторів радянського періоду (Л. Акользіна, М. Колмакова, Н. Кузін, С. Литвінов, Г. Московкіна, В. Нечипорук, Ф. Паначин, Г. Сосновська, В. Струманський, З. Равкин). У сучасній історіографії ця проблема репрезентована у фундаментальних наукових студіях Ю. Аверичева, С. Акімова, Л. Вовк, А. Вихруща, Й. Гушулея, Н. Дем'яненко, С. Дем'янчука, М. Дмитрієва, Н. Калініченко, В. Курила, В. Мадзігона, В. Майбороди, Н. Ничкало, Є. Осовського, Н. Слюсаренко, О. Сухомлинської, Н. Терентьевої, Г. Терещука, В. Шепотька.

Аналіз архівних і наукових джерел дає підстави стверджувати, що хронологічний проміжок 1958-1983 рр. можна справедливо назвати етапом активної реалізації ідеї політехнізму в зв'язку з уведенням загальної середньої освіти з метою підготовки випускників шкіл до трудової діяльності в промисловості та сільському господарстві. Безумовно, що розробка проблеми політехнічної освіти школярів на теоретичному рівні в цей час здійснювалася надзвичайно продуктивно. Успіхи педагогічної думки активізувалися прагненням вітчизняних учених повною мірою втілити положення поєднання навчання з виробничою працею, звільнити його від догматизму та політичної кон'юнктури. Група педагогів (С. Батишев, В. Гусєв, Є. Пустовой, О. Русько), прагнучи відновлення трудових основ школи, головне спрямування вбачали у створенні системи трудового виховання й навчання в молодших і середніх класах, організації шкільних майстерень. Ними обґрунтовано також необхідність виробничої спеціалізації для старшокласників, отримання школярами робітничих професій. Інші вчені (К. Іванович, Д. Епштейн, М. Скаткін, С. Шабалов, С. Шаповаленко) підкреслювали значення політехнічного навчання як фактора інтеграції загальної і професійної освіти, забезпечення зв'язку між науковими знаннями та працею. Науковцями піддавалася критиці ідея професійної спеціалізації, вони застерігали від зниження рівня загальної освіти.

Важливою подією, що розпочала досліджуваний нами період, стало прийняття закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1958 р.) з метою виконання завдань трудової підготовки молоді. У відповідності до нього встановлювався одинадцятирічний термін навчання, оскільки від тепер учні здобували в школі не лише загальну освіту, але й отримували професійну підготовку.

Таким чином, професіоналізація загальноосвітньої школи набула законодавчого оформлення. У 1960-1961 н. р. Міністерство освіти УРСР і Науково-дослідний інститут педагогіки УРСР підготували нові навчальні плани, які передбачали збільшення кількості годин на вивчення загальноосвітніх дисциплін та трудового (виробничого) навчання. За даними А. Вихруща, особливе значення для вивчення теоретичних аспектів трудової підготовки учнів мала діяльність Науково-дослідного інституту психології УРСР. На початку 60-х рр. ХХ ст. у структурі закладу було два відділи, які безпосередньо займалися цією проблемою: 1) відділ профорієнтації учнівської молоді (керівник Б. Федоришин); 2) відділ психології праці та трудового навчання (керівник Є. Мілерян). Перший із них досліджував різноманітні аспекти проблеми свідомого вибору професії (Р. Міттельман, І. Назімов, О. Яцишин), особливості становлення професійних інтересів (З. Нечипорук). Другий – вивчав питання психології формування загальнотрудових умінь (Є. Мілерян), конструктивно-технічного мислення (В. Моляко, П. Перепелиця, Р. Пономарьова, В. Цимбал), позитивного ставлення учнів до суспільно-корисної праці (Л. Новікова, А. Чернишова) [2, с. 371-372].

Однак розв'язання завдань реорганізації середньої школи було майже нереальним, тож учені продовжували пошук найбільш оптимальних варіантів поєднання навчання з виробничою працею, узагальнювали передовий досвід, аналізували помилки, здійснювали аргументацію прийнятих рішень.

Ученими досліджувалися методологічні аспекти проблеми політехнізму (П. Атутов, М. Скаткін, С. Шабалов, С. Шаповаленко); питання організації виробничого навчання та продуктивної праці школярів (М. Жиделев, Р. Медведєв, А. Ставровський, Ю. Шатров); трудового виховання та виробничого навчання в сільській школі (О. Шибанов, К. Іванович); підвищення ролі праці у вихованні дітей та підлітків (І. Свадковський, В. Сухомлинський, В. Яковлєв).

На жаль, підтримана широкою громадськістю, теоретично обґрунтована й експериментально перевірена концепція професіоналізації загальної середньої освіти з часом виявила свою нежиттєздатність, економічну та соціальну неефективність. Причини невдачі шкільної реформи 1958 р. в історико-педагогічній літературі зводяться здебільшого до прорахунків у вирішенні планово-економічних, матеріально-технічних, організаційно-методичних та кадрових питань (Ю. Аверичев, М. Хітарян). Соціологи вказують на вплив демографічного чинника, пов'язаного із наслідками Великої Вітчизняної війни, що виявився на початку 60-х рр. ХХ ст. (Г. Чередниченко, В. Шубкін). Утім, на наш погляд, слушну думку мають учені (А. Вихрущ, В. Курило, Є. Осовський), які вбачають кризу реформи у виконанні школою нехарактерних для неї завдань відтворення масової робочої сили для затратної екстенсивної економіки. Отже, саме життя довело хибність технократичної орієнтації системи шкільної освіти й необхідність розвитку політехнічної, а не професійної загальноосвітньої школи.

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, які обґрунтовували нормативні директивні установки того часу, вітчизняними вченими здійснювалася велика робота щодо визначення змісту трудового навчання в молодших і середніх класах, виробничого навчання в старших, розкриття шляхів взаємозв'язку навчання з виробничою працею, розробки методики трудової та професійної підготовки школярів, здійснення принципу політехнізму в навчальній та позакласній роботі, трудовому навчанні. Значним був творчий доробок таких учених, як П. Атутов, О. Васильєв, М. Скаткін, В. Сухомлинський, С. Шабалов, С. Шаповаленко, С. Шапоринський, Ю. Шаров. Особлива увага в цей час приділялася дослідженню питань організації, змісту та методики виробничого навчання, створенню комплексу навчально-методичної документації для навчання школярів різним робітничим професіям (М. Жиделев, М. Ковальський, Л. Ітельсон, Р. Медведєв). Однак спроба зблизити загальну та професійну освіту в середній школі на основі обов'язкового навчання професії призвела до механічного поєднання традиційного навчання з включеними до навчального плану виробничими заняттями, їх паралельному існуванню. Очевидно, науковці передбачали, що інтегративну функцію між загальною та професійною освітою має виконати політехнічне навчання, але в той час розширене розуміння цього поняття призвело до певної абсолютизації реалізації принципу політехнізму у вивченні основ наук.

Розвиток політехнічного вчення гальмувався недостатньо чітким визначенням сутності політехнізму. Так, Д. Сергієнко підкреслював що завдання політехнічної освіти полягає у забезпеченні «глибокого та міцного засвоєння основ наук про розвиток природи та суспільства, основ сучасного виробництва, озброєння уміннями та навичками застосовувати закони науки у прак-

тиці промислового і сільськогосподарського виробництва та матеріально-побутового обслуговування, виховання любові до праці, розвиток конструкторських та дослідницьких умінь і навичок, сприяння професійній орієнтації... Головне при цьому – на кожному кроці поєднувати вивчення всіх наук та основ виробництва» [7, с. 528].

Крім цього, наприкінці 50-х рр. ХХ ст. спостерігалось неправомірне злиття таких понять, як «поєднання навчання з продуктивною працею» та «політехнічне навчання». У шкільній практиці це призвело до ототожнення професійного навчання з політехнічним. Тому погоджуємося з думкою Є. Осовського, який стверджував, що «перетворення в той час загальноосвітньої школи в сурогат професійної, орієнтованої суто на робітничі професії, об'єктивно суперечило тенденціям науково-технічного прогресу й одночасно спричиняло збиток для розвитку самої професійної школи, роль якої виявилася приниженою» [3, с. 8].

У 1964-1966 рр. відбулася спроба надати певної гнучкості педагогічно й економічно неефективній моделі трудової школи шляхом скорочення терміну навчання на один рік. Натомість це лише ускладнило отримання учнями професії, не зміцнивши загальноосвітньої підготовки. З часом професійна підготовка школярів набула фактично факультативного характеру, в наукових колах розпочалися активні пошуки більш ефективних зв'язків навчання з працею, з виробництвом. Упродовж 1969-1974 рр. Академією педагогічних наук СРСР на базі існуючого досвіду були організовані фундаментальні теоретичні й експериментальні дослідження різних аспектів політехнічної освіти. Інтенсивно здійснювалися роботи щодо перевірки можливостей найоптимальнішої реалізації принципу політехнізму в навчальних предметах (М. Дайрі, Д. Епштейн, І. Матрусов), удосконалення системи трудового виховання й організації професійної орієнтації школярів (Б. Бухалов, Є. Варнакова, С. Гореславський, Л. Дроздов, І. Чечель), створення навчальних посібників, у яких знайшли відображення ідеї політехнізму (В. Чебишева, І. Чернишенко). Було проведено конкурс науково-практичних робіт учителів, які узагальнювали позитивний досвід реалізації політехнічної освіти школярів. Все це дозволило сформулювати основні принципові положення стосовно призначення, змісту й ролі політехнічної освіти в усій системі навчально-виховної роботи шкіл.

На початку 70-х рр. ХХ ст. АПН СРСР організувала широке обговорення розроблених положень і пропозицій. Зокрема, в 1972 р. відбулася Всесоюзна науково-практична конференція з політехнізму (м. Москва). У зібранні взяли участь співробітники органів освіти, вчені, викладачі вищих навчальних закладів, вчителі шкіл. Це дало можливість здійснити об'єктивну перевірку відповідності теоретичних розробок практичним потребам і можливостям загальноосвітніх навчальних закладів. У січні 1974 р. проблема політехнічної освіти була винесена на засідання Міжнародної ради експертів, а згодом на Міжнародний семінар з політехнічної освіти (травень, 1974 р.), що дозволило всебічно проаналізувати основні теоретичні питання, вивчити й узагальнити практичний досвід, накопичений творчими педагогами.

Загальне зібрання АПН СРСР (грудень, 1974 р.) розглянуло підсумки роботи з проблеми реалізації ідеї політехнізму. Результати обговорення виявили нові наукові підходи до питань сутності, змісту, форм і методів по-

літехнічної підготовки школярів. У найбільш загальному вигляді нова концепція була представлена віце-президентом АПН СРСР В. Зубовим. Учений підкреслив, що «в сучасних умовах під політехнічною освітою слід розуміти широку освіту, яка звернена до потреб життя, створює для людини... можливість активної творчої участі в сучасному виробництві; освіта, яка визначає собою найважливіші якості всебічно розвиненої особистості – здатність вільно володіти знаннями основних законів розвитку природи й суспільства; готовність і здатність до праці. Політехнічна освіта дає основу, фундамент майбутній професійній підготовці, забезпечує людині свідомий вибір шляху» [6, с. 7].

З метою практичної реалізації проблеми політехнічної освіти вченими були сформульовані конкретні педагогічні вимоги за всіма напрямками навчально-виховної діяльності школярів. Дослідження доводить, що головні завдання поклалися на предмети природничо-математичного циклу: забезпечити учням знання основних законів природи, сформувати вміння бачити їх дію в оточуючому житті; навчити використовувати ці знання на практиці; ознайомити учнів з науковими основами сучасного виробництва й у такий спосіб підготувати базу для майбутньої професійної підготовки. Предметам гуманітарного циклу відведено провідну роль у вихованні готовності до праці, у формуванні здатності орієнтуватися в системі виробничих відносин. Посилено також увагу до організації факультативів, позакласної та позашкільної діяльності з техніки та агробіології з урахуванням нахилів та інтересів учнів до окремих галузей наук, техніки, виробництва. Одне із центральних місць посідали трудове виховання школярів, виховання в них готовності й здатності до праці. На вирішення цього завдання орієнтувалися також позашкільні навчально-виховні заклади, сім'я й виробничі колективи. Разом із цим спостерігалось зростання дефіциту трудових ресурсів в умовах затратної екстенсивної економіки, зберігалися великий обсяг ручної, мало-кваліфікованої праці, неефективна організація праці й виробництва.

Незважаючи на жорсткі ідеологічні межі, в яких розвивалася вітчизняна педагогічна наука, наявність «закритих зон» для наукових досліджень (зокрема, проблема готовності молоді до праці, вибору професії), багатьма вченими розглядалися актуальні для практики політехнічного навчання й профорієнтації теоретичні питання. Так, принципово новими, які відобразили об'єктивну потребу в активізації людського фактору, особистісного підходу до питань вибору професії стали дослідження з питань формування потреби до праці, становлення професійних інтересів, забезпечення мотивації трудової діяльності, врахування психолого-педагогічних, медичних, організаційно-педагогічних аспектів профорієнтації (О. Вайсбург, О. Голомшток, Є. Клімов, І. Назімов, К. Платонов, О. Сазонов, В. Сахаров, І. Сенченко, М. Чистяков, С. Чистякова, В. Шубкін). Спеціальні дослідження, тісно пов'язані з проблемою політехнізму, були присвячені психологічним питанням трудового виховання та професійного навчання, формуванню творчих здібностей і технічного мислення у процесі трудової діяльності й технічної творчості (П. Андріанов, В. Алексєєв, В. Жуковська, Ф. Іващенко, Т. Кудрявцева, Б. Обшадко, П. Якобсон). Результати праць названих учених дозволили виявити психологічні механізми формування професійних інтересів і потреби до праці, готовності до трудової діяльності; розкрити осо-

бливості діагностики професійного вибору; визначити критерії професійної придатності та професійного відбору; окреслити структуру та етапи профорієнтаційної роботи. На жаль, теоретичні висновки цих досліджень не були повною мірою затребувані педагогічною практикою політехнічної освіти школярів даного періоду.

Зниження трудової активності, соціальної відповідальності молоді, виявлення трудового інфантилізму та інших негативних явищ в її середовищі поставили перед педагогічною наукою необхідність вивчення проблеми підвищення виховної ролі праці школярів, умов формування соціально й професійно значимих рис особистості майбутніх працівників, трудових відносин у дитячому колективі (П. Атутов, О. Гордін, Р. Гурова, Е. Костяшкін, Л. Новікова, О. Кондратенков, І. Первин, І. Чернишенко). Ученими були проаналізовані виховні можливості різних форм трудового навчання та професійної підготовки, значення різноманітних типів трудових об'єднань школярів в умовах міста й села, вплив виробничої праці й трудового колективу на формування особистості тощо.

Іншим важливим напрямом досліджень, які входили до структури проблеми політехнічної освіти, виступали розробки дидактики трудового навчання й професійної підготовки школярів. Велика увага приділялася вивченню системи трудового навчання молодших і середніх класів, вирішенню питань організації та методики навчально-трудового процесу (П. Атутов, С. Батишев, Е. Новожилов, В. Поляков, Д. Тхоржевський), вивченню трудових і політехнічних умінь та навичок (М. Жиделев, Є. Мілерян, О. Новіков). Важливе значення цих праць полягало в їх практичній спрямованості, націленості на наукову підтримку загальноосвітніх шкіл. Зауважимо, що ці теоретичні пошуки здійснювалися в руслі обґрунтованих концепцій, тому вони були недостатньо інноваційними й варіативними. Однак ми цілком поділяємо думку названих учених у тому, що розвиток трудового навчання в той час був здебільшого зорієнтований на ремісничу працю учнів, а не на їх практичну діяльність політехнічного характеру. Тож справедливим вважаємо висловлювання Є. Осовського, що педагогічна наука «була вимушена враховувати реальний, дійсно низький рівень матеріально-технічного оснащення трудового навчання, який штовхав школу в тенета утилітарної праці, яка не мала реального зв'язку з освітою» [3, с. 10].

Важливо також зазначити, що в означений період особливої гостроти набула проблема низького наукового, політехнічного потенціалу вчителів трудового навчання, які піддавалися критиці у зв'язку з їхньою схильністю до утилітаризму та слабкою теоретичною базою. У контексті цього питання було опубліковано монографічне дослідження Ю. Васильєва, присвячене політехнічній підготовці вчителя середньої школи [1].

Аналіз соціально-педагогічної ситуації 70-х рр. ХХ ст. доводить, що в ході реалізації загальної середньої освіти проблема політехнічної освіти набувала значної актуальності. Як і раніше, на політехнічну освіту покладалася функція інтеграції загальноосвітньої та професійної підготовки, вирішення протиріч між ними. Однак у другій половині 70-х – на початку 80-х рр. ХХ ст. визначилися нові тенденції в дослідженні різних аспектів політехнічного вчення. Вони виявилися в прагненні науковців (П. Атутов, М. Бабкін, С. Батишев, О. Воронін, В. Гусєв, Д. Епштейн, В. Марєєв, В. Поляков, Є. Пустовой,

М. Скаткін, П. Ставський, С. Шапоринський, Є. Фарапонова, М. Хітарян, Н. Чукова) критично підійти до накопичених за довгі роки здобутків у сфері політехнізму, звільнитися від низки формальних положень і неефективних ідей. Цьому сприяла наукова полеміка учених-політехністів, що розгорнулася на сторінках педагогічної преси з питань сутності, закономірностей, структури та змісту політехнічної освіти, шляхів її реалізації. У загальному вигляді погляди науковців на суть проблеми були представлені у висловлюванні М. Скаткіна: «Політехнічну освіту треба розглядати як специфічний бік загальної освіти. Вона «працює» на загальну мету – всебічний розвиток особистості, але досягає її своїми власними засобами, своїм специфічним змістом. Саме за цим змістом вона повинна бути відмежована від інших видів загальної освіти» [8, с. 15]. Пріоритет у вирішенні завдань всебічного розвитку особистості в політехнічному аспекті надавався трудовому циклу предметів.

Розпочате в 1984 р. реформування народної освіти значною мірою піднесло статус трудового виховання й політехнічної освіти школярів. Усупереч широко розповсюдженій негативній думці, вважаємо, що зміни, які відбувалися в цей час у загальноосвітній і професійній школах, сприяли удосконаленню системи трудового виховання учнів, зміцненню політехнічної спрямованості навчально-виховного процесу. Загальноосвітня школа розпочала перехід до нових програм з трудового навчання й обов'язкової суспільно корисної, виробничої праці, що ґрунтувалися на політехнічній основі. Теоретичне обґрунтування нововведень, які реалізувалися в цей період, роз'яснення провідної ролі в особистісному й трудовому становленні школярів переконливо здійснювалося у фундаментальних працях П. Атутова, М. Бабкіна, А. Беляєвої, Ю. Васильєва, С. Батишева, В. Полякова.

Так, у дослідженнях В. Полякова політехнічна освіта отримала принципово нове, більш завершене й цілісне визначення. Воно розглядалося вченими як «процес та результат засвоєння систематизованих знань із наукових основ сучасного виробництва, формування вмінь і навичок, необхідних для користування типовими (доступними) знаряддями праці, найбільш розповсюдженими в різних галузях виробничої діяльності, а також якостей особистості, які дозволяють орієнтуватися в усій системі суспільного виробництва» [5, с. 4]. Розвиваючи цю думку, П. Атутов зауважував: «Для визначення змісту політехнічної освіти важливо враховувати, що політехнічні знання мають функціональний характер. Вони не існують як такі. Ці знання виступають сукупністю понять різних наук, зміст і логічний зв'язок яких відображають загальні науково-технічні й організаційно-економічні основи сучасного виробництва» [4, с. 8].

Отже, підводячи підсумок, доцільно підкреслити, що незважаючи на складні соціальні, політичні, ідеологічні, науково-технічні й демографічні умови, вітчизняна педагогічна теорія 1958-1983 рр. висувала та значною мірою реалізовувала в досвіді загальноосвітньої школи широкий спектр наукових ідей, які торкалися всіх основних аспектів політехнічного вчення. Інтенсивні дослідження здійснювалися у площині з'ясування сутності, змісту, методів та організаційних форм політехнічної освіти. Велика увага приділялася визначенню місця й ролі загальноосвітніх дисциплін і праці в політехнічній підготовці школярів; взаємозв'язку загальної, політехнічної та професійної

освіти. Розглядалися психологічні та екологічні питання політехнізму, обґрунтовувався дидактичний зміст промисловості й сільського господарства, розкривався функціональний характер політехнічних знань. Зусиллями вчених створювалася система політехнічної освіти школярів, основними ланками якої виступали навчальні предмети природничо-математичного циклу, трудове й професійне навчання, позакласна робота з техніки й агробіології, суспільно корисна й виробнича діяльність учнів. Водночас маємо констатувати, що у вітчизняних науково-педагогічних працях означеного періоду була відсутня загальноприйнята концепція політехнічного вчення, яка б переконливо й всебічно визначала його сутність, зміст та шляхи реалізації. Усе це поставило перед майбутніми дослідниками складне завдання – усвідомити недоцільність розширеного трактування поняття «політехнізм», більш чітко визначити межі його використання в нових умовах, виявити психологічну сутність політехнічної освіти, її місце в системі педагогічних категорій.

Тож у наших наступних дослідженнях ми акцентуємо увагу на критичному аналізі багатой наукової спадщини другої половини 80-х – 90-х рр. ХХ ст., яка сприяла досягненню розуміння специфіки досліджуваного поняття. Надзвичайно вагомими в цьому контексті визнаємо такі теоретичні здобутки, як обґрунтування «функціональної природи політехнічних знань» (П. Атутов); усвідомлення зумовленості політехнічної підготовки школярів змістом загальної і професійної освіти; зміна уявлення про інтегративну властивість політехнізму; подолання традиційного протиставлення політехнічних і професійних засад в освіті; аналіз особистісного аспекту проблеми, що передбачає розкриття політехнічного розвитку особистості як її здатності переносити знання та вміння в нову ситуацію, рухатися від часткового до загального, від факту до закономірності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев Ю. К. Политехническая подготовка учителя средней школы / Васильев Ю. К. – М. : Педагогика, 1978. – 175 с.
2. Вихрущ А. В. Трудова підготовка учнів у загальноосвітніх школах України (історико-педагогічний аналіз та перспективи) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Вихрущ Анатолій Володимирович. – К., 1994. – 473 с.
3. Осовский Е. Г. Проблемы трудового воспитания и профессионального образования в советской педагогике / Е. Г. Осовский // Школа и производство. – 1990. – № 5. – С. 5-11.
4. Политехническое образование и всестороннее развитие личности школьника / Под ред. П. Р. Атутова. – М. : Педагогика, 1984. – 128 с.
5. Поляков В. А. Политехнический принцип в трудовом обучении школьников / Под ред. А. А. Шибанова. – М. : Просвещение, 1977. – 80 с.
6. Проблемы политехнического образования. – М. : Педагогика, 1972. – 75 с.
7. Сергиенко Д. Л. Политехническое образование и трудовое обучение в сельской школе // Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М. : Педагогика, 1988. – С. 527-539.
8. Теория и практика политехнического обучения : [межвузовский сборник научных трудов]. – Ростов-на-Дону : Ростовский-на-Дону педагогический институт, 1981. – 114 с.

ЛАРИСА СЕМЕНОВСКАЯ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕИ ПОЛИТЕХНИЗМА В
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ (1959-1983 ГГ.)

Раскрыто развитие политехнического учения в отечественной педагогической теории 1958-1983 гг. в контексте анализа широкого спектра научных вопросов (организация производственного обучения и продуктивного труда школьников, реализация политехнического обучения как фактора интеграции общего и профессионального образования, обеспечение взаимосвязи между научными знаниями и трудом).

Ключевые слова: политехнизм, профессионализация, подготовка к практической деятельности, политехническое обучение, продуктивный труд, производственное обучение, народное хозяйство.

LARYSA SEMENOVSKA

THEORETICAL PROBLEMS OF REALISATION OF POLYTECHNIC IDEA IN HOME
PEDAGOGICAL THEORY (1958-1983)

Development of polytechnic studies in home pedagogical theory of 1958-1983 is exposed in the context of analysis of wide spectrum of scientific questions (organisation of productive studies and productive labour of school pupils, realisation of polytechnic studies of pupils as a factor of integration of universal and professional education, providing of intercommunication between scientific knowledge and labour).

Keywords: polytechnic idea, professionalization, preparation to practical activity, polytechnic studies, productive labour, productive studies, national economy.

Одержано 5.04.2010, рекомендовано до друку 12.05.2010.